

Veterane bomen

Sinds de workshop met Neville Fay op 30 oktober 2007 wordt er binnen de vakwereld veel gediscussieerd over de specifieke benadering en het beheer van oude bomen. In dit tweede artikel in de reeks over veterane bomen wordt dieper ingegaan op de problematiek rond zo'n oudgediende: de Viermarkenlinde te Enschede.

MAARTEN WINDEMULLER, WINDEMULLER BOOMADVIES

^ afb.1 De eerste kadastrale inmeting tussen 1830 en 1850.

<< afb.2 De linde gezien vanuit het westen.

< afb.3 Rechts op de foto de Viermarkenlinde rond 1900 voor het bleekgebouw.

afb.4 >
Gegevens van de linde op landgoed Het Wageler.

Viermarkenlinde

Een nieuwe manier om in ons land met zeer oude bomen om te gaan, staat of valt met het benoemen en herkennen van de verschillende levensstadia. Het is daarbij de vraag hoe we de vele vak kennis zo goed mogelijk kunnen benutten. Bovendien: een goede definitie voor het begrip ‘veterane boom’ is er nog niet; iedereen geeft er zo zijn eigen invulling aan. Er is inmiddels een definitie in de maak, maar voorlopig wordt in dit artikel de volgende omschrijving gebruikt: een veterane boom is een boom die na verval van de hogere kroon delen, door weersinvloeden of door natuurlijk afsterven, een nieuwe, lagere, kroon vormt. De vaak holle stam kan de nieuwe kroon dragen, de windvang is minder, kortom, de natuur weet exact hoe organismen moeten overleven. Daar moeten we dus niet te veel aan willen doen. Veel boomspecialisten, met name in Engeland en Duitsland, zoeken oude bomen op die hun secundaire kroon of soms al hun tertiaire kroon gevormd hebben. Maar de link naar de mogelijkheden in ons eigen land hebben we, op wat uitzonderingen na, nog niet gemaakt.

Landelijke voorbeelden

Enkele voorbeelden van Nederlandse veteranen die iedereen kent, zijn de linde in Sambeek, de acacia in Doorwerth, de Kozakkeneik in Delden en de eik bij Laren. ‘Jonge veteranen’, ofwel bomen die het in zich hebben om ooit een veteraan te worden, zijn waarschijnlijk veel talrijker. Voor veel bomen is het echter zeer moeilijk om deze jongveterane fase door te komen: de contouren van de maximale kroon omvang zijn nog duidelijk herkenbaar, maar de symptomen

van de veterane fase worden helaas vaak toegeschreven aan een slechte vitaliteit. Dit heeft vaak vroegtijdige kap of ongewenste snoei tot gevolg.

Een jonge veteraan?

Op landgoed Het Wageler in Enschede staat een oude markeringsboom (linde), die geregistreerd is in het Nationale Bomenregister dat de Bomenstichting sinds de jaren '80 beheert. In afbeelding 4 staan de gegevens van deze markeringsboom.

Deze boom heeft nog niet de status die de eerdergenoemde bomen hebben, maar is wellicht wel op weg om een veteraan te worden. De ‘omgeving’ moet dan wel een beetje meewerken.

De Viermarkenlinde

Tot medio 19de eeuw waren in het oosten van ons land landbouwgronden in gemeenschappelijk bezit van de ‘marke’, een bestuursvorm uit vroegere tijd. Doel van de marke was het duurzaam beheren van de markegronden voor productie van voedsel en hout voor de bevolking die deel uitmaakte van de marke. Ten westen van Enschede kwamen op een bepaald punt vier marken bij elkaar: de marke Groot Driene, de Eschmarke, de Tweekelermarke en de Lonnekermarke. Op dit punt staat een lindeboom die naar men zegt 300 tot 400 jaar oud moet zijn. Ik schat de boom gezien zijn omvang iets jonger, maar feit is dat hij, en wellicht ook zijn voorgangers, een duidelijke functie had. Een boom kun je niet verplaatsen, er kon dus nooit verschil van inzicht zijn over de exacte grens van de markegronden. Dat brengt ons bij

Uitreksel uit het Nationale Bomenregister, beheerd door de Bomenstichting							
Obj. nr.:	5.00	Boomsrt. Lat.:	Tilia europea	Leeftijd:	1700 - 1750	Gerestaureerd:	Nee
Jr. nr.L	850721	Boomsrt. Ned.:	Hollandse linde	Hoogte:	24	Subsidie:	Nee
Bebouwde kom:	Nee	Boomvorm:	Natuurlijke vorm	Omtrek:	510	Geregistreerd:	Ja
Coördinaten :	X 256.06	Gesitueerd in:	Agrarisch gebied	Conditie:	Goed	Beschadigd:	Ja
	Y 473.17	Reden invent.:	Markerings boom	Eigendom:	Gemeente	Karakter:	Solitair
Standplaats:	Landgoed 't Wageler, Van Heeksbleeklaan, ca. 75 m. ten zuiden van nr. 25.						

Vergeten worden is soms de beste garantie voor een lang bomenleven

de oorspronkelijke betekenis van marke: grens. Volgens dezelfde bron¹ diende de boom in vroeger tijden als ontmoetingspunt voor de bestuurders van de genoemde marken en werden er zaken met betrekking tot de houtopstanden, het grondgebruik en het waterbeheer besproken. Vlakbij dit punt staat een boerderijtje uit 1765, een gemeentelijk monument. In het midden van de 18de eeuw werd nabij dat punt de bleekweide aangelegd voor het bleken van textiel, zie afbeelding 3. Het is dus een plek met historie.

Onzekere toekomst

De boom is ca. 30 jaar geleden 'ontdekt' tussen de overige begroeiing, toen de gronden die nog niet zo lang geleden in handen van de gemeente waren meer aandacht kregen. De kroon was volledig uit elkaar gewaaid, op de grond tussen de bosschages lagen de restanten. In de kroon zat nog een enkel zwaar stuk hout, maar veel was het niet meer. De meningen over wat er met de boom gebeuren moest, waren verdeeld; weghalen of laten staan en 'een beetje bijwerken'. De standpunten liepen uiteen van 't is een linde, laat maar staan, die redt het wel' tot 'ruim die oude rommel toch op en plant een nieuwe boom als je zo graag die plek wilt markeren'.

De boom is uiteindelijk gesnoeid, restanten van de dode top zijn verwijderd, maar verder is er niet te veel aan gedaan. Op dit moment is ca. 50% van de wortelaanzetten sterk aan het rotten. Op veel plaatsen klinkt de bast gevaarlijk hol. Omdat de boom in de luwte staat van twee lanen is de kans dat hij door de wind geveld wordt gering. Het gewas is gezond, de aanwas van nieuwe takken ziet er goed uit.

In het voorjaar van 2008 is de ondergrond opgeschoond in het kader van de aanleg van een boomgaard met oude fruitrassen in de omgeving. Later volgt de heraanleg van de vroegere bleekweiden die nog op de oude kaart te zien zijn. De plek krijgt hiermee een duidelijke cultuurhistorische functie en wordt belangrijker.

Bedreiging

De grootste bedreiging is het ontbreken van status. Het feit dat de boom in het Nationale Bomenregister staat en dat de Historische Sociëteit Enschede-Lonneker er een bordje bij heeft gezet, geeft geen feitelijke bescherming of plicht tot verstandig beheer. Als in het bomenbeleid van een gemeente over bomen met cultuurhistorische waarden niets is vastgelegd over de omgang met dit soort bomen of als er überhaupt helemaal geen bomenbeleid² is, is de boom in wezen vogelvrij! De kans dat een belangrijke verkeersweg (Noordwest-tangent) in de directe omgeving van deze boom wordt aangelegd, is nog niet van de baan. Je kunt je daarom afvragen of het eigendom van dergelijke bomen, inclusief de ondergrond, bij de lokale overheid in goede handen is. Het spant er dan ook om hoe deze boom het er in de toekomst af zal brengen en of hij de tijd krijgt om uit te groeien tot een echte veteraan. Regulier boombeheer kan ook een bedreiging zijn. Bij veteranen en jongveterane bomen moet de zelfregulering van de boom uitgangspunt zijn voor het handelen. De boom is bewust zijn omvang aan het verminderen. Afstoten van takken, kleiner blad, een dunne buitenkroon en vruchtlichamen kunnen gezien worden als symptomen van de veteranenfase. Gangbare ingrepen als het uitlichten van de kroon en overvloedige bemesting van de groeiplaats werken de boom eerder tegen dan vooruit; laat hem zo veel mogelijk met rust. Misschien is het daarom wel goed dat er vlak voor deze boom een halfwas kastanje is geplant, die toch ergens over was. Nu valt hij niet zo op en wordt hij misschien weer vergeten; soms is dat de beste garantie voor een lang bomenleven.

afb.5 De stamvoet is hier en daar serieus aangetast.

foto's: Mark Heislout

1 Bron:
<http://cms3.enschede.nl/actueel/pers/00571>

2 Bomenbeleid ontbreekt bij ruim 80% van de gemeenten.